

Janusz Kręcidło MS, *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii*. Szkice z egzegezy antropologiczno-kulturowej (Lingua Sacra. Monografie I; Warszawa: VERBINUM – Wydawnictwo Księży Werbistów, 2013). Ss. 397. PLN 56. ISBN: 978-83-7192-463-7

KS. WOJCIECH PIKOR

Instytut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
adres: Aleje Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: pikorwo@wp.pl

Ks. dr hab. Janusz Kręcidło, prof. UKSW, dał się poznać jako znakomity znawca Ewangelii Janowej, czego dowodem są jego cztery monografie, w tym dwie anglojęzyczne, poświęcone tej Ewangelii. W swoich badaniach naukowych nie ograniczał się tylko do metody historyczno-krytycznej, lecz poszukiwał nowych podejść do tekstu biblijnego, które pozwoliłyby na wydobycie z niego znaczeń niedostępnych temu narzędziu egzegetycznemu. W swoich studiach nie tylko nad Ewangelią Janową, ale także nad tekstami synoptyków i listami Piotra konsekwentnie sięgał po ujęcie antropologiczno-kulturowe. To podejście jest uznane za użyteczne w interpretacji tekstów biblijnych przez Papieską Komisję Biblijną, która w dokumencie z 1993 r. *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele* podkreśla jego znaczenie dla studium środowiska społecznego człowieka Biblii, przynależącego do kultury śródziemnomorskiej. Podstawy metodologiczne dla tego rodzaju badań zostały wypracowane na gruncie egzegezy biblijnej przez Bruce'a J. Malinę. Ks. J. Kręcidło w swoich kolejnych publikacjach sięgał po proponowany przez tego amerykańskiego biblistę model interpretacji antropologiczno-kulturowej, koncentrując się przede wszystkim na pojęciach honoru i wstydu. Zwieńczeniem tych poszukiwań badawczych ks. J. Kręcidły jest monografia *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii*, stanowiąca dojrzałe studium tematyki honoru i wstydu w kanonicznych ewangeliach.

Cel pracy, którym jest analiza wybranych tekstów z ewangelii kanonicznych w perspektywie metodologicznej honoru i wstydu, zostaje zrealizowany w siedmiu rozdziałach. Fundamentalny jest pierwszy rozdział (s. 25-80), który traktuje o kwestiach metodologicznych związanych z dynamiką honoru i wstydu. Ks. J. Kręcidło ukazuje honor i wstyd jako wartości kluczowe dla antycznej kultury śródziemnomorskiej, szczególnie w kontekście jej struktury kolektywistycznej. Prezentacja tego tła kulturowego nie sprowadza się tylko do zestawienia

świadectw autorów antycznych, którzy w swoim piśmie podejmują tematykę honoru i wstydu, lecz jest zorientowana na uchwycenie sposobu funkcjonowania tych wartości w relacjach społecznych. W ten sposób warszawski biblista nakreśla model antropologiczno-kulturowy, który będzie chciał zastosować w swoich badaniach. Bazuje w tym wypadku na metodologii wypracowanej przez B.J. Malinę, jednakże pozostaje wobec niej krytyczny, zwracając uwagę na pewne mankamenty tego modelu badawczego, m.in. na zbyt ostre rozróżnianie standardów honoru i wstydu dla mężczyzn i kobiet czy też pomijanie w publicznej grze o honor znaczenia tzw. osądu reputacji. Rozdział pierwszy zamyka analiza terminologii honoru i wstydu w Nowym Testamencie z trafnym spostrzeżeniem, iż w badaniu tej problematyki nie można ograniczyć się tylko do występowania odpowiedniej terminologii w tekstach, lecz trzeba mieć na uwadze społeczne interakcje, kształtujące się w relacji do honoru i wstydu.

Kolejne rozdziały monografii stanowią analizę konkretnych tekstów ewangelii kanonicznych, w których dynamika honoru i wstydu stanowiąc będzie nowy klucz hermeneutyczny. W drugim rozdziale (s. 81-105) ks. J. Kręcidło wydobywa z Mateuszowej Ewangelii dzieciństwa Jezusa strategie, którymi posłużył się ewangelista do przekonania czytelników o honorze dziedziczonym przez Jezusa, w tym m.in. sięgając po genealogię Jezusa, ukazując znaczenie honoru dla Jego rodziców i wreszcie eksponując kolejne interwencje Boga w wydarzenia związane z narodzinami Jezusa.

Przedmiotem badań w trzecim rozdziale (s. 107-182) jest zagadnienie honoru i wstydu w Ośmiu błogosławieństwach Jezusa z Ewangelii Mateusza. Autor analizuje semantykę greckiego terminu *makarios*, wykazując jego specyfikę komunikacyjną różną od błogosławieństwa. Odczytuje ją następnie w kontekście różnych modeli interpretacyjnych tekstu Ośmiu błogosławieństw, samemu opowiadając się za kluczem egzystencjalnym, który zakłada, że owe makaryzmy są odpowiedzią na dylematy konkretnych ludzi wierzących w Chrystusa, doświadczających w swoim środowisku społecznego wykluczenia i działań represyjnych zmierzających do pozbawienia ich honoru właśnie ze względu na ich trwanie w wierze w Jezusa. Taki kontekst kulturowo-egzystencjalny pozwala ks. J. Kręcidle na nowe spojrzenie na makaryzmy, co uwalnia je od niebezpieczeństwa nadmiernej spirytualizacji.

Rozdział czwarty (s. 183-206) jest poświęcony tekstom z Ewangelii wg św. Marka, w których dominuje temat honoru rodziny. Tradycyjny model rodziny właściwy kulturze śródziemnomorskiej zostaje zakwestionowany przez ewangelistę, który wskazuje na wiarę w Jezusa jako kryterium przynależenia do Jego duchowej rodziny. Kryterium osądu tego, co honorowe i wstydlive w postępowaniu uczniów Jezusa, nie jest już „publiczny osąd reputacji”, lecz wola Boga Ojca objawiona w Jezusie.

Janusz Kręcidło MS, Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii...

Rozdział piąty (s. 207-225) koncentruje się na analizie Mk 11,27-33, w którym zostają zidentyfikowane konstytutywne elementy tzw. gry o honor, pozwalające na uchwycenie wyjątkowości honoru Jezusa.

W szóstym rozdziale (s. 227-284) wszystkie istotne składniki antropologiczno-kulturowego modelu honoru i wstydu zostają odniesione do całej Ewangelii wg św. Łukasza, w której niemal każda perykopa jest zakorzeniona w śródziemnomorskiej kulturze honoru i wstydu. Ks. J. Kręcidło przybliży Łukasze metody ukazywania dziedziczonego honoru Jezusa oraz sposoby, poprzez które Jezus pomnaża swój honor. Sytuuje następnie honor Jezusa w kontekście społeczności oraz weryfikuje specyfikę honoru zależną od płci.

Ostatni, siódmy rozdział monografii (s. 285-339) przynosi analizę Janowej narracji o męce i śmierci krzyżowej Jezusa, w której ks. J. Kręcidło identyfikuje strategie ewangelisty podjęte w celu ukazania, jak wydarzenie krzyża staje się drogą do wywyższenia – pomnożenia honoru Jezusa. Rozprawę wieńczy zakończenie (s. 341-349), w którym autor zbiera wnioski wynikające z badań przeprowadzonych w poszczególnych rozdziałach.

Monografia ks. J. Kręcidły stanowi w polskiej biblistyce absolutne *novum*. Wprawdzie podejście antropologiczno-kulturowe czy socjologiczne nie jest czymś nowym w egzegezie światowej, jednakże w Polsce dopiero dzięki publikacjom tego autora staje się ono znane nie tylko specjalistom, lecz także zainteresowanym pogłębieniem rozumienia Biblii. Jest to możliwe przede wszystkim dzięki erudycji autora, który z lekkością i swobodą językową przybliży czytelnikowi złożone kwestie metodologiczne tego podejścia, buduje w języku polskim terminologię właściwą tej metodologii, zaś złożone kwestie egzegetyczne wyjaśnia w sposób zrozumiały nawet dla osób niebędących teologami. Bez wątplenia proponowane podejście kulturowo-antropologiczne umożliwia współczesnemu odbiorcy Ewangelii właściwe usytuowanie tych tekstów w kulturze śródziemnomorskiej, ukazując zarazem wymiar egzystencjalny narracji ewangelistów, który jest ponadczasowy, a w kontekście honoru i wstydu zmuszający do refleksji nad dzisiejszym przeżywaniem tych wartości w społeczności zindywidualizowanej. Równocześnie w swojej lekturze Ewangelii ks. J. Kręcidło unika niebezpieczeństwa, które sygnalizowała Papieska Komisja Biblijna w odniesieniu do podejścia antropologiczno-kulturowego, pisząc, że „nie jest ono w stanie samo w sobie zdać sprawy ze specyficznego wkładu Objawienia” (*Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, I.D.2). Warszawski biblista, preferując antropologiczno-kulturową hermeneutykę Biblii, nie rezygnuje z egzegezy historyczno-krytycznej, dzięki której jego badania nie narzucają tekstom biblijnym obcych im teorii socjologicznych czy kulturowych, lecz wydobywają z nich ewangeliczne rozumienie honoru i wstydu jako elementu objawienia przyniesionego przez Jezusa. To nowe

na gruncie polskim podejście zasługuje w pełni na określenie go mianem „egzegezy antropologiczno-kulturowej”, jak czyni to autor w podtytule swojej monografii. Jego lektura Ewangelii nie jest bowiem „eseistyczna”, co dominuje coraz częściej w biblistyce anglosaskiej, lecz bazuje na tekście oryginalnym Ewangelii, który jest odczytywany z wykorzystaniem narzędzi proponowanych przez metodę historyczno-krytyczną. To połączenie starej i nowej hermeneutyki odsłania zupełnie nowe znaczenia tekstu. Warto wspomnieć tu choćby proponowaną przez ks. J. Kręcidłę interpretację Ośmiu błogosławieństw w perspektywie kwestionowania przez społeczność honoru osób, które uwierzyły w Jezusa, czy też lekturę Janowej narracji o męce i śmierci Jezusa jako zapisu swoistej „gry o honor” nie tylko w kontekście procesu przed Piłatem, ale całości wydarzeń składających się na śmierć Jezusa na krzyżu. Wreszcie należy podkreślić, że proponowane przez ks. J. Kręcidłę podejście antropologiczno-kulturowe pozwala współczesnemu czytelnikowi przekroczyć dystans kulturowy wynikający z historycznych uwarunkowań Ewangelii, zaś prezentowane w niej wartości odnieść do swojego życia, czyniąc je przestrzenią jeśli nie ich „re-kreacji”, to na przynajmniej konfrontacji o apelatywnym charakterze.